

Dokumentacja złożona do konkursu na kuratorski projekt
wystawy w Pawilonie Polskim na
58 Międzynarodowej Wystawie Sztuki w Wenecji w 2019r.

Projekt: *RHIZOPOLIS – Joanna Rajkowska*
Kuratorka: Aneta Szyłak

KONCEPCJA WYSTAWY

Rhizopolis, instalacja Joanny Rajkowskiej, jest futurystyczną scenografią do nieistniejącego filmu *science fiction* o przyszłości naszej planety. Zaaranżowana jest jako podziemny schron dla garstki ludzi, którym udało się przetrwać serię kataklizmów. Serię, która - według profetycznego opisu Naomi Oreskes i Erica M.Conwaya z 2014 roku - "doprowadziła do Wielkiego Upadku i Masowej Migracji (2093)". Dystopijny scenariusz tego filmu zakłada, że schronienia gatunkowi ludzkiemu udzieliły drzewa, których rozbudowane systemy korzeniowe umożliwiły powstanie podziemnych jaskiń warunkujących przetrwanie.

Ocalańcy mogli oddychać i odżywiać się dzięki stworzonemu dla nich przez drzewa podziemnemu biotopowi – dzięki korzeniom dostarczającym im substancje organiczne powstałe w procesie fotosyntezy, a także wodę i sole mineralne pobierane z podłoża.

Rhizopolis to ciemna, ożywcza przestrzeń, pachnąca ziemią i drewnem, której nastrój tworzą spływające z góry kaskady organicznych form, dyskretnie podświetlone od góry. Widzowie mogą dotknąć nie tylko potężnych zdrewniałych korzeni, ale i włosowatych, elastycznych wyrostków – włosników.

Obrazy widzów przechwytywane przez kamery zainstalowane wśród korzeni można oglądać na projekcji w sąsiednim pomieszczeniu, gdzie widzimy siebie i innych we fragmentach filmu o ostatecznym miejscu przetrwania.

Tak więc *Rhizopolis* są zarówno *sceną*, jak i *instalacją*, podobnie jak też *miejscem*: wymagającym biotopem dla ocalańców. Tworzy to sieć relacji pomiędzy różnymi poziomami reprezentacji i pozwala publiczności zarówno na zdystansowaną obserwację, jak i uczestnictwo w fikcyjnym filmie.

Korzenie dostarczają pożywienie, zapewniają dostęp do wody oraz osadzają drzewo w podłożu. Istnieją poglądy, że poprzez system korzeniowy, rośliny wymieniają między sobą nie tylko istotne informacje, ale też substancje lecznicze. Korzenie są absolutnie niezbędne dla życia drzewa. Drzewa z kolei są absolutnie niezbędne dla życia ludzi. Projekt *Rhizopolis* podejmuje wątek współzależności, przedstawia sytuację w której ludzie stają się całkowicie zależni od drzew i rozwija go do poziomu futurystycznej fikcji.

ODNIESIENIA I INSPIRACJE

1. Dystopia – struktura przestrzenna („Metropolis”, Fritz Lang, Thea von Harbou)

W roku 1927 na ekrany wszedł dystopijny film Fritza Langa „Metropolis”, w którym autorzy, Fritz Lang i Thea von Harbou, sportretowali społeczeństwo przyszłości z jego podziałami – klasowymi, kulturowymi i ekonomicznymi. Metropolis pokazane w filmie było strukturą wielopoziomową. Jej górny poziom zajmowały luksusowe budynki mieszkalne i biurowe oraz ogrody kapitalistów, natomiast proletariat wraz z maszynami znajdował się na dole, w części podziemnej. Pomiędzy rokiem 1927 a 2018 wizje przyszłości i lęki o nią uległy przyspieszeniu i zwielokrotnieniu. Wiemy już jak bardzo jesteśmy niebezpieczni jako gatunek, i wiemy również, że tylko my, jako gatunek, możemy uratować planetę przed katastrofą antropogeniczną. *Rhizopolis*

inspirowane jest podziałem na świat u góry i świat na dole, ale lokalizacje te mają już odmienne sensy a relacje ekonomiczne są zastąpione międzygatunkowymi.

2. Era Półcienia („Upadek kultury Zachodu”, Naomi Oreskes i Eric M. Conway)

„Upadek kultury Zachodu” opisany jest z perspektywy przyszłości (rok 2393) przez historyka, który analizuje kolejne katastrofalne błędy, zaniedbania, wyparcia faktów i badań naukowych Ery Półcienia (1988–2093). Drastyczny wzrost temperatur, podniesienie poziomu mórz i potworne susze doprowadzają wreszcie do Wielkiego Upadku (2093), kiedy to rozpad pokrywy lodowej Zachodniej Antarktyki doprowadził do masowej migracji, całkowicie odmieniając porządek świata. Narrator, doświadczony badacz i historyk Drugiej Republiki Ludowej Chin pyta jak to było możliwe, żeby elity wysoce uprzemysłowionych państw Zachodu, dzieci Oświecenia, dopuściły do serii samobójczych decyzji w rezultacie prowadząc do kataklizmu. Tekst ten jest fundamentalny dla projektu *Rhizopolis* nie tylko fundując ramy fikcyjnych wydarzeń, ale przede wszystkim dostarczając inspiracji dla nowego stanu umysłu garstki ludzi, którym udało się przetrwać - poczucia zależności i potrzeby rewizji naszej relacji ze środowiskiem w stronę głębokiej ekologii.

3. Międzygatunkowa wspólnota (“She Unnames Them”, Ursula K. Le Guin)

Ursula K. Le Guin w swoim opowiadaniu „She Unnames Them” mówi ustami Ewy, która uznała, że nadanie przez Adama innym istotom żywym imion skomplikowało relacje międzygatunkowe na Ziemi. Inspiruje je więc do tego, by kolejno odrzucały swoje imiona aby stać się wolnymi od nazwy, a tym samym odrzucając wszelkie hierarchie i zależności. *Rhizopolis* w pewnym sensie rozpina swoje sensy pomiędzy utopią idealnej międzygatunkowej wspólnoty a dystopią ginącego, ludzkiego świata.

4. Powinowactwo gatunków – Donna Haraway

Powinowactwo (affinity), w rozumieniu Donny Haraway jest zjawiskiem skuteczniej organizującym wspólnotę niż utożsamienie, identyczność. Przyłgnąć do innego gatunku, rozpoznać, zbliżyć pomimo odmienności, przekracza więc to, co zbliża poprzez podobieństwo. Jako biologka i filozofka, Haraway opisuje procesy nie-ludzkie, jako samoorganizującą się siłę. Autorka poszukuje źródeł etyczności właśnie w samoorganizacji a nie w organizowaniu jako procesie inspirowanym z zewnątrz i opartym na hierarchii gatunków.

5. Przekroczenie dyscyplinarności – Michel de Certeau

Francuski socjolog Michel de Certeau w swojej „Praktyce życia codziennego” zwraca uwagę na ważność myślenia niedyscyplinarnego, uwolnionego od metodologicznych ograniczeń. Kieruje się ku praktyczności, ku działaniom taktycznych w miejsce strategicznych i zasiewa wątpliwość w postawy eksperckie. Ekspert „reprezentuje wiedzę”, ale niekoniecznie ją posiada, ponieważ powielając to, czego od niego się oczekuje, nie odnawia znaczenia tego, z czym się go utożsamia. *Rhizopolis* z tego też względu plasuje się jako nie-dyscyplinarna koncepcja możliwych form międzygatunkowej komunikacji i współpracy.

SCENARIUSZ WYSTAWY – STRESZCZENIE

Przestrzeń pawilonu zostaje przedzielona na dwie części (w załączeniu rysunek architektoniczny wydzielonych przestrzeni).

Główna przestrzeń instalacji *Rhizopolis* jest naturalistyczną scenografią, zbudowaną za pomocą karp – wydobytych z ziemi i oczyszczonych pozostałości pni wraz z systemami korzeniowymi. Podwieszone do platformy na wysokości 3 metrów, długie, rozgałęzione i gęsto splecione korzenie z włóśnikami otaczają widzów tworząc gęstwinę – wielopoziomowe sklepienie. Dyskretnie umieszczone oświetlenie podkreśla ich strukturę. Posadzka pokryta jest warstwą ziemi, kory i kawałków korzeni. Ściany Pawilonu, oraz sufit, pomalowane na czarno, są jedynie tłem do rozgrywającej się akcji; ani platforma, ani ściany, ani też sufit nie są bezpośrednio widoczne. To co widoczne jest zarazem taktylne. Atmosfera jest przesyciona zapachem ziemi i drewna; jest chłodno i przyjemnie. Aurę *Rhizopolis* tworzą lekko wilgotne powietrze, ciemność i skomplikowana, organiczna struktura pod-leśnego schronienia.

Widzowie to zarazem aktorzy fikcyjnego filmu. Obserwują, dotykają, błądzą wśród korzeni, ale są też filmowani. Kamery, umieszczone wśród korzeni, przenoszą obraz do sąsiedniego, mniejszego pomieszczenia, gdzie na opóźnionej o parę minut projekcji mogą obserwować siebie i innych. Pomieszczenie to funkcjonuje jako ciemnia (blackbox), a projekcja wypełnia jedną, całą ścianę.

SCENARIUSZ WYSTAWY – ROZWINIĘCIE

Przestrzeń pawilonu zostaje przedzielona na dwie części (w załączeniu rysunek architektoniczny wydzielonych przestrzeni).

POMIESZCZENIE GŁÓWNE

Część większa, do której widzowie wchodzić będą przez główne wejście do pawilonu, ze ścianami i sufitem pomalowanymi na czarno, wypełniona jest w części górnej tzw. karpami – wydobytymi z ziemi i oczyszczonymi resztkami pnia z systemami korzeniowymi powalonych drzew. Widzowie oglądają drzewa od spodu, krążąc w pawilonie wśród korzeni, które, podwieszone u góry, ujawniają swoją złożoną strukturę; podnoszą głowy, przyglądają się sterczącym i zwisającym korzeniom, dotykają ich. Mogą się swobodnie pomiędzy nimi poruszać, ale są otoczeni całymi systemami rozgałęzień, których rzeźbę rysuje dyskretne oświetlenie zainstalowane pomiędzy nimi. Podłoga pokryta jest nierówną warstwą ubitej ziemi, kawałków drewna i kory. Powietrze jest świeże, chłodne, pachnie ziemią, mchem i drewnem. *Rhizopolis* to jaskinia życia, w której chłoniemy aurę wygenerowaną przez korzenie drzew, zapach i ciemność.

Materialność korzeni i materialność ziemi, z ich fakturą, zapachem i kolorem stanowi jedyny punkt odniesienia. Reszta Pawilonu jest odmaterializowana zarówno przez abstrakcyjną czernį, jak i oświetlenie skierowane na fakturę karp i sylwetki ludzi. Instalacja pomyślana jest jako intensywne, fizyczne doświadczenie, angażujące w pierwszym rzędzie zmysły i wyobraźnię. Aura tego futurystycznego schronu jest pełna spokoju, ciszy, i – dojmującej obecności prawdziwych Innych naszych czasów – Innych gatunków.

Rhizopolis są zatem podziemnym czy raczej pod-leśnym schronieniem, gdzie ludzie zależni są od substancji, które drzewa dostarczają im przez system korzeniowy. Czy są to substancje organiczne powstałe w procesie fotosyntezy, czy woda lub sole mineralne pobierane z podłoża, ludzie z konieczności wchodzi w obieg materii innych gatunków po to, żeby przetrwać. *Rhizopolis* to próba opisu absolutnie zasadniczej zależności od warunków, które umożliwiają nasze biologiczne istnienie.

Kopuły i jaskinie utworzone przez systemy korzeniowe tworzą rodzaj architektury, którą ocaleńcy adaptują dla swoich potrzeb. Formy znalezione, przyrodnicze wernakularia, oferują przedziwne schronienie, którego funkcjonalności nie jesteśmy w stanie zrozumieć posługując się dyscyplinarnym myśleniem o architekturze. Dopiero odrzuciwszy te standardy, jesteśmy w stanie odnaleźć się w tym podziemnym świecie. Proponowane tu feministyczne rozumienie architektury odrzuca uniwersalny jej podmiot, dla którego upraszcza się i ujednolica wszystko. Sięgamy po hipotetyczną możliwość formy utworzonej przez świat przyrody, którą ludzie będą adaptować za pomocą dostępnych sobie, ograniczonych środków.

Korzenie (karpy) pozyskane będą z terenów, na których porywiste wiatry (tzw. wiatry prostej linii) wyrządziły ogromne szkody. W roku 2017 miliony drzew zostało przewróconych, złamanych albo wyrwanych z korzeniami przez wyjątkowo silny wiatr na terenach Parku Narodowego w Borach Tucholskich. Szacuje się, że około 8.2 milionów metrów sześciennych drzew zostało zniszczonych, co opisywano jako "największa klęska w historii polskiego – i być może europejskiego – leśnictwa." Nadleśnictwa Bytów, Lipusz and Kościerzyna dostarczą karp wyrwanych właśnie z tych terenów.

WYDZIELONE POMIESZCZENIE MNIEJSZE: DARKROOM

W *Rhizopolis* widzowie zarówno obserwują, jak i są obserwowani, bo wśród korzeni umieszczone zostały cztery kamery, które przenoszą obraz do drugiego, mniejszego pomieszczenia, w którym możemy oglądać siebie i innych wśród płataniny korzeni na planie powstającego, fikcyjnego filmu. Kamery w pomieszczeniu głównym zostaną wyposażone w czujniki ruchu, więc obrazy w pomieszczeniu wydzielonym będą się zatem zmieniać. Materiał filmowy będzie wyświetlany jako projekcja, z parominutowym opóźnieniem. Przestrzeń ta będzie funkcjonować jako 'ciemnia' - darkroom, jej ściany będą również pomalowane na czarno, a projekcja wypełni całą ścianę. Podłoga będzie pokryta czarną wykładziną, wygodnymi siedziskami i leżankami. Będzie można tam odpocząć.

CHARAKTERYSTYKA TECHNICZNA I MONTAŻ

Sufit techniczny (nazwijmy go dla uproszczenia platformą) o wystarczającej sile nośnej zostanie umieszczony na wysokości 3 metrów, na stalowej strukturze, zbudowanej wewnątrz Pawilonu. Jest to konstrukcja wolnostojąca, niezależna od konstrukcji budynku. Do platformy, od spodu, podwieszone będą pnie drzew wraz z korzeniami. Korzenie powinny być wystarczająco gęste, żeby stworzyć nieco klaustrofobiczny charakter podziemnego schronu. Karpy (fragmenty pnia wraz z korzeniami) nie muszą być ogromne i ciężkie, wystarczy użyć większej ilości młodszych i mniejszych. Najważniejsze, aby miały długie, rozwinięte systemy korzeniowe. Ponieważ zwisające korzenie mogą stanowić potencjalne

niebezpieczeństwo (np. dla oczu), odpowiednie ostrzeżenie zostanie umieszczone na zewnątrz pawilonu.

Zespół realizujący *Rhizopolis* ma w swoim składzie architekta i konstruktora, który zaprojektuje stalową strukturę i przeprowadzi wszelkie potrzebne obliczenia pozwalające na budowę bezpiecznej platformy o odpowiednim udźwigu. Karpy natomiast zostaną oczyszczone z ziemi za pomocą wody pod ciśnieniem i przygotowane zgodnie z przepisami BHP.

LOKALIZACJA

Instalacja znajdzie się w istniejącym zabytkowym pawilonie polskim w Wenecji. Pomieszczenie ma szer. 8,0m, długość 24,0m i wysokość 4,15m w najniższym miejscu sufitu. Otwór drzwiowy, przez który będą wprowadzone wszelkie elementy konstrukcji ma szer. 1,7m i wys. 3,24m.

Pomieszczenie na parterze, ok 1,0m nad poziomem terenu, dostępne przez 6 schodków.

KONSTRUKCJA

Wykonana z elementów prefabrykowanych, stalowych, wniesionych przez otwór drzwiowy. Niezależna, oparta wyłącznie na słupach - bez konieczności kotwienia do ścian lub sufitu.

Orientacyjny rozstaw osi 7,5m x 3,0m - łącznie 5 naw oraz dwie wspornikowe, na obszarze 18m x 7,5m.

Wysokość od podłogi do poziomu spodu sufitu podwieszonego – 3,0m, optycznie będzie on jednak obniżony poprzez podwieszone karpy do wysokości 2,3 – 2,5m.

Montaż odbędzie się przy użyciu rusztowań i drabin, bez konieczności wprowadzania podnośnika do wnętrza.

Konstrukcja sufitu technicznego

Sufit techniczny będzie służył do zawieszania spreparowanych korzeni drzew.

Zakłada się obciążenie statyczne 25kg/m² na całej powierzchni.

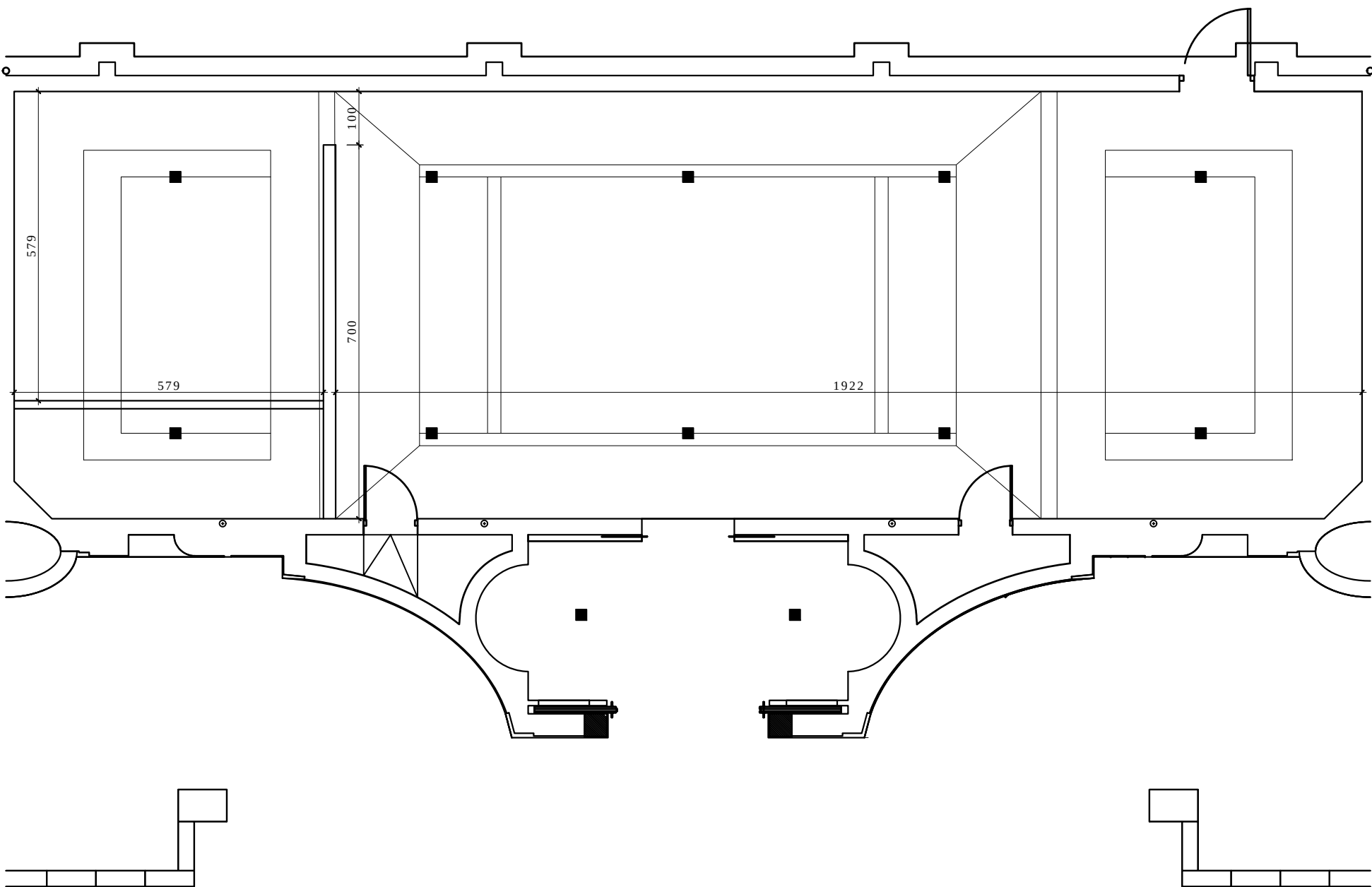
Nie zakłada się obciążenia dynamicznego - po suficie technicznym nie będzie można chodzić.

Sufit wykonany z rur prostokątnych (40x80mm) w rozstawie co 30 - 40cm, co pozwoli w przypadku dużych karp przełożenie wierzchołka nieco ponad wysokość pasa dolnego. Wszystkie elementy konstrukcji zostaną wykonane w klasie odporności R30.

Podwieszanie karp

Wokół karpy zostanie zaciśnięta obejma stalowa, zabezpieczona wkrętami wokół pnia. Stalowe linki przymocowane do obejmy posłużą do podwieszenia do sufitu technicznego za pomocą haków. Wszystkie elementy podwieszenia zostaną wykonane w klasie odporności NRO.

WARUNKI OCHRONY PRZECIWPOŻAROWEJ

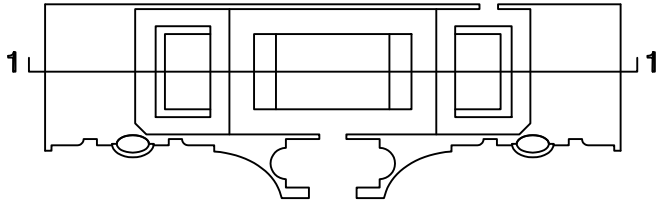
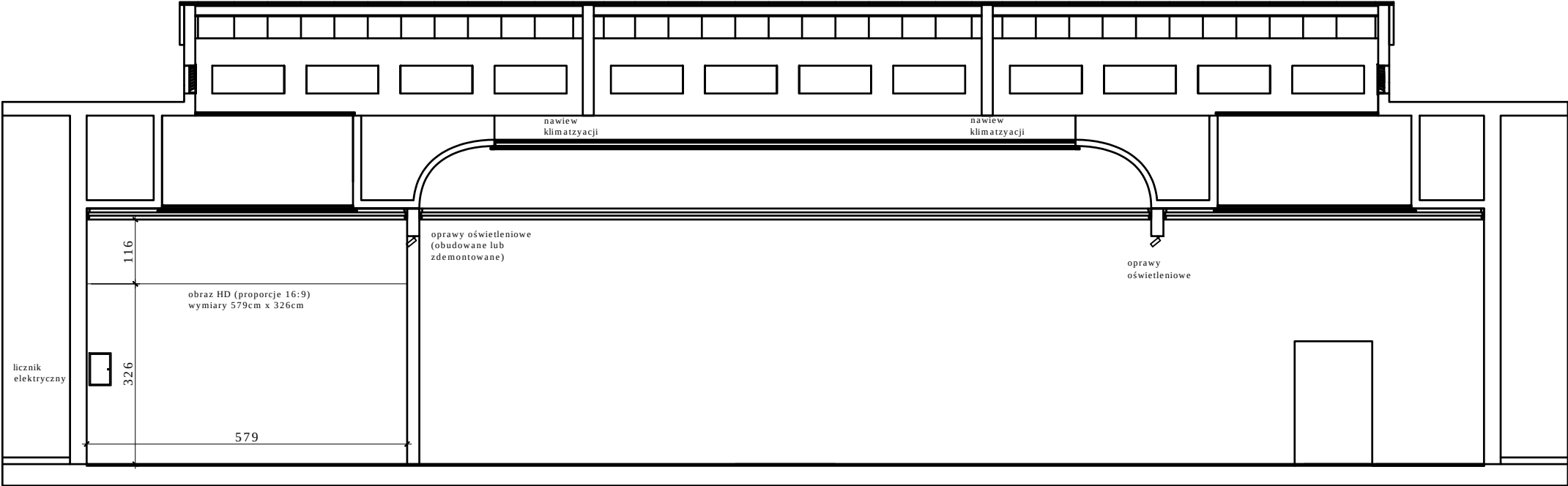

LEGENDA:

■ - gniazdka elektryczne (ścienne lub floorbox)

- UWAGI:**
1. Inwentaryzację opracowano na podstawie rysunków przekazanych przez inwestora, wykonanych przez Marcina Kwietowicza w maju 2005r oraz dokumentacji powykonawczej firmy PPKZ S.A. wykonanej w 2015r.
  2. Nie należy odmierzać wymiarów z rysunku ani używać go jako szablonu. Przed przystąpieniem do jakichkolwiek prac na obiekcie wymiary należy sprawdzić w naturze.
  3. Przed pracami związanymi z wierceniem lub kuciem należy sprawdzić ściany detektorem na obecność niezainwentaryzowanych instalacji.

Opracowanie: Inwentaryzacja stanu istniejącego Pawilon POLONIA w Wenecji	
Temat rysunku: Rzut posadzki	
Inwestor: Zachęta -- Narodowa Galeria Sztuki Plac Małachowskiego 3, 00-916 Warszawa	
Opracował: PPKZ S.A. w Warszawie mgr inż. Paweł Sobiech nr upr. LUB/0206/OWOK/12	Warszawa lipiec 2015 r. skala 1:100 Nr rys. 3

UWAGI:

1. Inwentaryzację opracowano na podstawie rysunków przekazanych przez inwestora, wykonanych przez Marcina Kwietowicza w maju 2005r oraz dokumentacji powykonawczej firmy PPKZ S.A. wykonanej w 2015r.
2. Nie należy odmierzać wymiarów z rysunku ani używać go jako szablonu. Przed przystąpieniem do jakichkolwiek prac na obiekcie wymiary należy sprawdzić w naturze.
3. Przed pracami związanymi z wierceniem lub kuciem należy sprawdzić ściany detektorem na obecność niezinventaryzowanych instalacji.

Opracowanie: Inwentaryzacja stanu istniejącego Pawilon POLONIA w Wenecji		
Temat rysunku: Przekrój podłużny 1-1		
Inwestor: Zachęta -- Narodowa Galeria Sztuki Plac Małachowskiego 3, 00-916 Warszawa		
Opracował: PPKZ S.A. w Warszawie mgr inż. Paweł Sobiech nr upr. LUB/0206/OWOK/12		Warszawa lipiec 2015 r. skala 1:100
		Nr rys. 6

